

В.В.Скальський (Київ), В.В.Шевченко (Київ)

ІІІ ЛІТНЯ ШКОЛА «ЄВРЕЙСЬКА ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ХІХ–ХХ ст.»

Із 2 по 27 липня 2012 р. у Львові відбулася ІІІ літня школа «Єврейська історія та культура Центрально-Східної Європи ХІХ–ХХ ст.», організатором якої виступив Центр міської історії Центрально-Східної Європи (директор – *Софія Дяк*, академічний координатор – *Ірина Мацевко*).

До уваги 20 слухачів – молодих науковців, магістрантів, музейних працівників, журналістів – було запропоновано 7 курсів у викладі вчених з України, Ізраїлю та Польщі. Лекторську когорту представляли: д-р *Владімір Левін* (Центр єврейського мистецтва при Єврейському університеті в Єрусалимі), д-р *Семьон Гольдін* (Центр російського та східноєвропейського єврейства Леоніда Невзліна, Єврейський університет в Єрусалимі), д-р *Йоанна Лісек* (факультет єврейських студій, Вроцлавський університет), проф. *Максим Гон* (Рівненський державний гуманітарний університет), ст. наук. співроб. *Михайло Тяглий* (Український центр вивчення історії Голокосту), ст. наук. співроб. *Василь Расевич* (Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАНУ). Окрім того, гостьові лекції та презентації провели д-р *Аркадій Зельцер*, *Пьотр Пілюк* та *Софія Грачова*.

Із великим зацікавленням слухачі літньої школи прослухали курс д-ра *В.Левіна* «Від традиції до модерну: євреї Російської імперії у “довгому ХІХ столітті”». У процесі його читання постійно велися обговорення, наукові суперечки, дебати навколо питань, що порушувалися лектором. І завдяки цьому, окрім якогось фактологічного матеріалу, можна було збагатитися новими поглядами на ту чи іншу проблему з єврейської історії, зокрема, й на українських теренах.

Логічним продовженням попереднього курсу стали лекції д-ра *С.Гольдіна*, під час яких учасники школи мали можливість на прикладі країн Центрально-Східної Європи з'ясувати сутність єврейського просвітництва, модернізаційних процесів у цьому етнічному середовищі. Предметом активних дискусій стало т. зв. «єврейське питання» та його роль у національних рухах ХІХ – початку ХХ ст., а також вплив Першої світової війни на формування «Нової Європи».

Правовій емансипації євреїв власне Габсбурзької імперії, зокрема у Галичині, присвятив свої лекції ст. наук. співроб. *В.Расевич*. Він зауважив на двоїстості цього процесу: австрійські правителі прагнули перетворити єврейське населення на «корисних» громадян, натомість прихильники старого автономістського життя єврейської спільноти усіяло противилися сторонньому втручання і протестували проти ліквідації єврейської релігійно-національної автономії.

Прослухавши курси д-ра *Й.Лісек* про традиційну та модерну єврейські культури, слухачі ознайомилися з основними поняттями юдаїзму, специфікою та функцією єврейських ритуальних просторів, таких, як миква чи цвинтар, основними іудейськими обрядами, пов'язаними з циклами людського життя, єврейським календарем, принципами кошерності. Подоланню стереотипів стосовно юдеїв сприяли лекції про авангардну єврейську культуру першої половини ХХ ст., літературу ідиш, єврейський театр та кінематограф, зародження і розвиток яких значною мірою пов'язані з Україною та Центрально-Східною Європою.

Курс проф. *М.Гона* «Українсько-єврейські взаємини на західноукраїнських землях між двома світовими війнами» був присвячений політичному позиціонуванню єврейського населення Галичини до Західноукраїнської Народної Республіки, економічному «походо на місто» українців та викликаній цим міжетнічній напрузі, німецькому і нацистському

факторам як детермінантам відносин між українцями й євреями. Також лектор детально зупинився на образі «єврея-комуніста», що на його думку, активно функціонував на теренах Західної України.

Надзвичайне зацікавлення учасників школи викликав цикл лекцій ст. наук. співроб. *М. Тягло* «Голокост в Україні». Насамперед бурхливе обговорення викликали термінологічні проблеми цієї теми, практика застосування понять «геноцид», «Голокост», «Шоа», «Пораймос» тощо. Велика дискусія, з огляду на наукове та суспільне значення, розгорнулася навколо питання про культуру і політику пам'яті про Голокост в Україні, порівняння його з іншими геноцидами. Різні думки були висловлені й щодо колаборації, ставлення неєврейського населення до геноциду євреїв, бачення «єврейського питання» українським націоналістичним рухом тощо.

Слухачі літньої школи також успішно завершили інтенсивний курс з вивчення мови їдиш на базовому рівні (викладач – *Й. Лісек*). Це дозволить їм значно збагатити студювання історії єврейства, а молодим ученим – розширити джерельну базу й увести до наукового обігу хоча б частину документів на одній із єврейських мов, що зберігаються у центральних, відомчих та регіональних архівосховищах України, залучити до своїх досліджень публіцистичну й художню літературу, періодичну пресу на їдиш.

Варто зауважити, що в рамках літньої школи відбулися екскурсії Львовом, містечками Західної України, пов'язаними з єврейською громадою та до відділу юдаїки Львівського музею історії релігії, від яких залишилися не лише чудові враження, а й подекуди матеріали для майбутніх досліджень. У контексті заявленої тематики школи її учасники також відвідали виставку всесвітньо відомого художника Артура Шика «Людина діалогу» (м. Львів, мистецька галерея Гері Боумена) та кілька спеціально організованих кінопоказів із презентаціями й обговоренням.

Безсумнівно, проведення III літньої школи «Єврейська історія та культура Центрально-Східної Європи XIX–XX ст.» було ефективним. Ще 20 молодих людей мали змогу отримати консультації, обмінятися досвідом, думками з провідними фахівцями з інших країн. Адже таке спілкування завжди дає можливість по-новому сприйняти вже відому інформацію, отримати нові знання та бути у контексті найновіших наукових і суспільних тенденцій.